

Krajowy Mechanizm Prewencji

KMP.573.16.2021.MD

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z wizytacji Młodzieżowego Ośrodka
Wychowawczego im. Janusza Korczaka w Szczecinie**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, dalej jako: OPCAT) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 3 listopada oraz 7-8 grudnia 2021 r. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (dalej: KMPT) przeprowadził wizytację Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Janusza Korczaka, mieszczącego się przy ul. Kamiennej 22, 71-883 Szczecin (dalej jako: MOW, Ośrodek, placówka). Wizytacja rozpoczęta 3 listopada 2021 r. została przerwana z uwagi na podejrzenie zakażenia koronawirusem u kilku wychowanków i była kontynuowana w trybie zdalnym za pośrednictwem komunikatora internetowego Skype. W skład zespołu wizytującego wchodziła: Magdalena Dziedzic (prawniczka) i Aleksandra Osińska (psycholożka).

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzanie sposobu traktowania nieletnich przebywających w placówce, w celu wzmocnienia, jeśli to niezbędne, ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawianie rekomendacji właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków osób nieletnich i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mając na uwadze odpowiednie standardy organizacji międzynarodowych.

W trakcie wizytacji wykonano następujące czynności:

- 1) przeprowadzono rozmowę z Dyrektorką placówki Anną Hrynkiewicz-Pawłaszek;

- 2) dokonano oglądu placówki, w tym: internatu, pomieszczeń szkolnych, infrastruktury sportowej oraz terenu, na którym znajduje się budynek;
- 3) przeprowadzono na osobności rozmowy indywidualne z wychowankami;
- 4) przeprowadzono rozmowy z personelem placówki, w tym: wychowawcami, psychologką, pedagożką oraz pracowniczką administracyjną zajmującą się koordynacją opieki medycznej dla wychowanek;

Po zakończeniu wizytacji poddano analizie dokumentację i informacje związane z funkcjonowaniem placówki.

Podczas wizytacji w przedmiocie zainteresowania KMPT każdorazowo pozostają zagadnienia związane z: legalnością pobytu nieletnich w placówce, ich traktowaniem oraz dyscyplinowaniem przez personel, prawem do informacji, możliwością utrzymywania kontaktu z osobami spoza placówki, ochroną zdrowia, a także warunkami bytowymi. W niniejszym raporcie uwzględniono dobre praktyki, które wyróżniają MOW na tle innych tego typu placówek oraz kwestie, które według przedstawicielek KMPT wymagają poprawy oraz problemy o charakterze systemowym, wymagające zmiany obowiązującego prawa.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. nieletni, pracownik placówki, członek rodziny, inna osoba) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że żadna władza lub funkcjonariusz nie nakaże, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.

3. Ogólna charakterystyka placówki

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy im. Janusza Korczaka w Szczecinie jest placówką resocjalizacyjno-wychowawczą dla dziewcząt w wieku do 18 lat.

Pojemność jednostki wynosi 60 miejsc. W czasie wizytacji wychowankami Ośrodka było 41 dziewcząt. W okresie prowadzenia wizytacji KMPT w placówce funkcjonowało 5 grup wychowawczych.

W wizytowanym Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym funkcjonuje Szkoła Podstawowa Specjalna nr 26 oraz Branżowa Szkoła Specjalna I stopnia nr 10.

Organem prowadzącym Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy im. Janusza Korczaka w Szczecinie jest Gmina Miasto Szczecin. Nadzór pedagogiczny nad Ośrodkiem sprawuje Kuratorium Oświaty w Szczecinie.

4. Mocne strony placówki

4.1. Opiekun nowej wychowanki

W wizytowanej placówce stworzono program wsparcia nowoprzyjętych wychowanek. Co szczególnie istotne, zasady funkcjonowania programu zostały spisane w formie Regulaminu, wskazującego zakres zadań wychowawcy w pierwszym okresie po przybyciu wychowanki oraz przydzielonego jej opiekuna. Jest to pozytywna praktyka. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca spisywanie wszelkich zasad oraz procedur w formie przejrzystych regulaminów, umożliwiających sprawną weryfikację poszczególnych postanowień oraz wyjaśnienie ewentualnych niejasności. Takie działanie ułatwia nie tylko pracownikom lecz także wychowankom przestrzeganie ustalonych zasad.

Zgodnie z „Regulaminem nowej wychowanki” przewodniczką nowej wychowanki może zostać wychowanka, która przebywa w placówce co najmniej cztery miesiące, jest empatyczna, życzliwa, pomocna, asertywna, nie popada w konflikty z rówieśnikami i dorosłymi, dobrze zna regulamin placówki, rozumie go i przestrzega.

W okresie pierwszego miesiąca pobytu nowej wychowanki w placówce¹, opiekunka zobowiązuje się do:

- zapoznania nowej wychowanki z rozmieszczeniem poszczególnych pomieszczeń w ośrodku (rozmieszczenie grup, klas, gabinetu psychologa/pielęgniarki, biblioteki, itp.);
- zapoznania ją z imionami i nazwiskami pracowników placówki i pełnionymi przez nich funkcjami;
- odpowiadania na wszystkie pytania nowej wychowanki, wyjaśniania niejasności;
- objaśniania regulaminu i zasad cotygodniowej oceny zachowania;
- dbania o komfort i dobre samopoczucie koleżanki;
- zgłaszania wychowawcy wszelkich trudności, złego samopoczucia, ewentualnej chęci ucieczki, itp.

---

¹ Czas ten może ulec wydłużeniu, jeśli w indywidualnym przypadku zaistnieje taka potrzeba.

Wykonywanie obowiązków „opiekuna nowej wychowanki” podlega ocenie. Składają się na nią opinie: nowej wychowanki – podopiecznej (objęta tajemnicą), wychowawcy grupy, klasy oraz psychologa. Ocena sporządzona jest w formie pisemnej.

Wychowanka, która prawidłowo pełniła funkcję „opiekuna nowej wychowanki” otrzymuje nagrodę w postaci dodatkowego dnia przywileju do wykorzystania w dowolnym czasie. Jeśli wychowanka, z jakiegoś powodu, nie będzie mogła wykorzystać przywileju, wówczas przysługuje jej inna gratyfikacja za należycie pełnioną funkcję przewodniczki.

Stworzenie programu wsparcia nowej wychowanki oraz szczegółowe opracowanie regulaminu tejże nieletniej w formie pisemnej zasługuje na uznanie. Stanowi to bowiem wyraz zrozumienia dla szczególnego położenia nowoprzyjętej wychowanki, która poza zmierzeniem się z nową sytuacją i koniecznością przyswojenia wielu zasad, może obawiać się przyjęcia jej przez grupę. Zapewnienie jej w tym czasie wsparcia bardziej doświadczonej wychowanki może okazać się kluczowe dla późniejszego funkcjonowania nieletniej w ośrodku.

4.2. Badanie medyczne i dokumentowanie obrażeń

Wychowanki Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Janusza Korczaka w Szczecinie, po przyjęciu do placówki są badane przez pielęgniarkę pracującą w ośrodku. Z oświadczeń pracowników i wychowanków placówki wynika, że takie badanie przeprowadzane jest krótko po przyjęciu, najpóźniej kolejnego dnia. W trakcie wizytacji stacjonarnej nie było prowadzone takie badanie, zatem przedstawicielki Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur nie miały możliwości zweryfikowania tych twierdzeń. Z analizowanej dokumentacji wynikało jednak, że formularz badania dla poszczególnych wychowanek sporządzany był w dniu przyjęcia nieletniej.

Co istotne, wskazana dokumentacja zawierała również tzw. mapy ciała, tj. obrysy sylwetki człowieka widzianej z przodu oraz z tyłu, na której szczegółowo zaznaczone były wszelkie blizny (po samookaleczeniu, rozstępy etc.), tatuaże, znamiona oraz obrażenia. Mapy ciała aktualizowane są co kilka miesięcy, w tym po powrocie z urlopu, po ucieczce i każdej dłuższej nieobecności w placówce.

Praktyka ta, realizuje wieloletnie zalecenia nie tylko Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur, lecz także międzynarodowych instytucji monitorujących traktowanie osób pozbawionych wolności, m.in. Podkomitetu ONZ ds. Prewencji Tortur (SPT)² oraz Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom (CPT)³. Właściwe, jak najbardziej precyzyjne dokumentowanie obrażeń, dokonywane niezwłocznie po przyjęciu do placówki jest kluczowym narzędziem w przeciwdziałaniu

---

² Zob. Raport SPT z wizyty w Portugalii, CAT/OP/PRT/1, § 61.

³ Zob. Dwudziesty Trzeci Raport Generalny CPT, CPT/Inf(2013), § 71-84.

torturom, nieludzkiemu i poniżającemu traktowaniu albo karaniu. Pozwala ono jednocześnie na monitorowanie stanu zdrowia osób pozbawionych wolności oraz transparentne działanie samej placówki, co chroni pracowników przed ewentualnymi fałszywymi zarzutami stosowania przemocy.

Skuteczne zasady dokumentowania obrażeń mogących świadczyć o stosowaniu tortur, sposoby identyfikacji objawów wskazujących na bycie ofiarą tortur oraz wskazówki dotyczące metod pracy z takimi osobami zawiera rekomendowany przez ONZ - *Podręcznik skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania (Protokół Stambulski)*⁴. Zgodnie z tym dokumentem, pożądane jest również fotografowanie obrażeń (z widoczną twarzą ofiary) oraz włączenie takich zdjęć do dokumentacji medycznej osób pozbawionych wolności.

5. Problemy systemowe

W trakcie wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Janusza Korczaka w Szczecinie potwierdzono występowanie problemów systemowych, które wielokrotnie obserwowane były w innych placówkach wychowawczych, a które istotnie utrudniają prowadzenie skutecznego procesu wychowawczego i terapeutycznego względem nieletnich.

W lipcu 2021 roku, Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich Stanisław Trociuk skierował do Premiera Mateusza Morawieckiego wystąpienie generalne, dotyczące najpoważniejszych problemów systemowych, z którymi mierzą się placówki wychowawcze i resocjalizacyjne dla nieletnich⁵. W sierpniu 2021 r. do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynął rządowy projekt ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich⁶, która miałaby zastąpić m.in. obecną ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich. Niestety, przedstawiony projekt nie przewiduje rozwiązań, które odpowiadały by na obecne problemy, z którymi borykają się placówki dla nieletnich, a sam projekt nie wszedł dotychczas w dalszą fazę prac legislacyjnych. Problemy przedstawione we wskazanym powyżej wystąpieniu generalnym pozostają zatem nadal aktualne.

W ramach niniejszego raportu omówione zostaną jedynie te, które zostały dostrzeżone w trakcie wizytacji w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Szczecinie.

---

⁴ Pełny tekst Protokołu Stambulskiego dostępny jest pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/protok%C3%B3%C5%82-stambulski-podr%C4%99cznik-skutecznego-badania-i-dokumentowania-tortur-oraz-innego-okrutnego>.

⁵ Zob. Wystąpienie generalne ZRPO Stanisława Trociuka do Premiera Mateusza Morawieckiego z 19 lipca 2021 r., dotyczące problemów systemowych obserwowanych w placówkach dla nieletnich (KMP.573.4.2021.MD).

⁶ Projekt ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich oraz opinia Biura Rzecznika Praw Obywatelskich do tego projektu znajduje się na stronie BRPO: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/opinia-do-projektu-ustawy-o-wspieraniu-i-resocjalizacji-nieletnich-projekt-z-20072021-r>.

5.1. Brak pracy w środowisku nieletniego/nieletniej

Efektywność działań podejmowanych wobec nieletnich w Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych jest kluczowa z punktu prewencji tortur, nieludzkiego i poniżającego traktowania albo karania, ponieważ bez niej, pobyt w placówce sprowadza się w istocie do bezzasadnego pozbawienia wolności. Tak daleka ingerencja w wolność jednostki dopuszczalna jest jedynie w celu ochrony jej samej oraz społeczeństwa w ogólności, zatem skuteczność oddziaływań podejmowanych wobec nieletnich powinna być traktowana priorytetowo.

Jednym z kluczowych problemów, który zgłaszany był w trakcie wizytacji prowadzonej w MOW w Szczecinie był brak systemu wsparcia dla środowiska, z którego pochodzi nieletni. Obecnie, praca z wychowankiem ogranicza się do działań wychowawczych i wsparcia psychologicznego względem jego samego, nie obejmuje natomiast rodziny i najbliższego otoczenia.

Wychowankowie młodzieżowych ośrodków wychowawczych pochodzą nierzadko z rodzin niewydolnych wychowawczo. Nieletni trafiający do placówki, nie jest całkowicie odseparowywany od rodziny, bowiem większości wychowanków przysługuje prawo do urlopów. Nieletni mogą być także odwiedzani w placówce przez swoich bliskich oraz pozostają z nimi w kontakcie telefonicznym. Utrzymywanie kontaktu z rodziną jest w większości przypadków zjawiskiem pozytywnym, które powinno być wspierane, natomiast w sytuacji, gdy rodzina nie jest w stanie zapewnić odpowiedniego środowiska wychowawczego, może jedynie spowolnić proces wychowawczy prowadzony w placówce.

Z relacji pracowników placówek wychowawczych wizytowanych przez Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur wynika, że nierzadko dochodzi do sytuacji, gdy nieletni chcąc pochwalić się rodzicom lub innym członkom rodziny nowymi umiejętnościami, osiągniętymi sukcesami, spotykają się z krytyką lub lekceważeniem. Dorośli tkwiący od lat w pewnych schematach nie wykazują zrozumienia dla starań podejmowanych przez swoje dzieci w celu zapewnienia sobie lepszych perspektyw na przyszłość, co działa na nieletnich demotywująco, a nierzadko prowadzi do zniweczenia efektów dotychczasowej pracy z wychowankiem.

Prowadzenie oddziaływań wychowawczych i terapeutycznych jedynie wobec nieletniego, w oderwaniu od środowiska z którego pochodzi jest nieefektywne również z innego powodu. Wychowanek młodzieżowego ośrodka wychowawczego, po opuszczeniu placówki powróci bowiem do rodziny, w której funkcjonują schematy i wzorce zachowań, które spowodowały, że znalazł się w ośrodku. Niejednokrotnie mogą to być również sytuacje budzące traumatyczne wspomnienia lub urazy, powodujące nawrót problemów, które w warunkach placówki wydawały się być rozwiązane.

Ponadto, rodzina nieletniego przebywającego w placówce wychowawczej często ma pod opieką również inne dzieci, zatem oddziaływania terapeutyczne mogłyby wspomóc również proces

wychowawczy kolejnych dzieci, zapobiegając tym samym kształtowaniu się negatywnych zachowań i wzorców u nich.

Opisany problem, z uwagi na przedstawioną powyżej argumentację wymaga podjęcia pilnych działań i wprowadzenia efektywnego systemu pracy z rodziną nieletnich kierowanych do młodzieżowych ośrodków wychowawczych.

5.2. Brak wyodrębnienia placówek dla nieletnich o szczególnych potrzebach

Młodzieżowe ośrodki wychowawcze, obecnie dzielone są jedynie na resocjalizacyjno-wychowawcze oraz resocjalizacyjno-rewalidacyjne (przeznaczone dla nieletnich z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim)⁷. Spektrum problemów z jakimi borykają się nieletni trafiający do tego typu placówek jest jednak dużo szersze.

Na przykładzie wizytowanej placówki można wskazać, że do takiej grupy zaliczają się nieletnie będące w ciąży lub będące matkami. Podopieczną Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Janusza Korczaka w Szczecinie, była w ostatnim czasie jedna wychowanka będąca w ciąży, która po urodzeniu dziecka przebywa w ramach urlopu w domu rodzinnym. W obecnej sytuacji, z uwagi na brak placówki dostosowanej dla matek z dziećmi, wychowanka nie ma możliwości realizowania programu wychowawczego, który został orzeczony. Warto zauważyć, że z dużym prawdopodobieństwem nie będzie to możliwe również w późniejszym czasie, bowiem w trakcie opieki nad dzieckiem wychowanka ukończy 18 rok życia i utraci możliwość powrotu do ośrodka. Tym samym, nie ukończy ona procesu wychowawczego, który zdaniem sądu rodzinnego orzekającego o zastosowaniu tego środka wychowawczego, był dla niej niezbędny.

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaobserwował w trakcie wizytacji innych placówek wychowawczych, że w przypadku, w którym nieletniej nie zostanie przyznany urlop lub nie ma możliwości przebywania w domu rodzinnym, jest oddzielana od dziecka, co z kolei narusza konstytucyjne gwarancje ochrony życia prywatnego i rodzinnego oraz nie realizuje obowiązku ochrony macierzyństwa i rodzicielstwa przez państwo⁸.

Pomimo licznych działań Rzecznika Praw Obywatelskich podejmowanych w tym zakresie na przestrzeni lat⁹, dotychczas nie wprowadzono w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich stosownych regulacji.

Kolejnymi grupami nieletnich, którzy ze względu na swoje szczególne potrzeby nie otrzymują obecnie odpowiedniego wsparcia, są nieletni z zaburzeniami psychicznymi, nieletni uzależnieni od

---

⁷ Zob. § 13. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 2 listopada 2015 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. z 2015 r. poz. 1872).

⁸ Zob. art. 18, 47 oraz 71 ust. 2 Konstytucji RP

⁹ Zob. m.in. Wystąpienie Generalne do Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 stycznia 2016 r., sygn. KMP.573.52.2014

alkoholu lub środków psychoaktywnych, którzy stanowią coraz większy odsetek w ogólnej populacji wychowanków MOW (zob. pkt 6.2. raportu).

Jednoczesna i efektywna praca z wychowankami o tak różnych potrzebach jakie zaobserwować można nierzadko w ramach jednej placówki, jest w zasadzie niemożliwa, co w skrajnych przypadkach może przynieść skutek odwrotny od zamierzonego.

Brak wyodrębnienia wyspecjalizowanych placówek powoduje konieczność uśrednienia oferty, aby dopasowana była do jak największej liczby wychowanków, podobnie jak ma to miejsce w placówkach oświatowych. Należy jednak pamiętać, że do Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych trafiają nieletni, którzy nie byli w stanie dostosować się do ogólnie przyjętych norm postępowania i toku edukacji, gdyż wymagają większej ilości zindywidualizowanych działań oraz pogłębionej pracy wychowawczej.

Personel większości młodzieżowych ośrodków wychowawczych nie jest nie jest najczęściej przygotowany do pracy z takimi nieletnimi i zamiast ukierunkować nieletniego na oddziaływania ściśle terapeutyczne w jego indywidualnym planie, przeważają zajęcia terapii zajęciowej.

5.3. Monitoring wizyjny

W placówce zainstalowano monitoring wizyjny. Monitorowane są m.in. ciągi komunikacyjne oraz teren na zewnątrz budynku. Nie ujawniono kamer w sypialniach oraz sanitariatach.

Kwestia stosowania monitoringu w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, w związku z jej pominięciem w przepisach regulujących funkcjonowanie tych placówek, od kilku lat pozostaje w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich, który już w 2010 r. skierował wystąpienie generalne do Ministra Edukacji Narodowej w sprawie monitorowania szkół i placówek oświatowych (m.in. ośrodków wychowawczych i socjoterapii). Wskazywał wówczas, że monitorowanie szkół i placówek oświatowych może stanowić formę ingerencji w prywatność uczniów, nauczycieli oraz innych osób znajdujących się na terenie obserwowanego budynku¹⁰.

Dla legalności tego rodzaju kontroli istotne jest zatem, aby wynikała ona z przepisów prawa rangi ustawowej, zgodnie z przepisem art. 31 ust. 3 Konstytucji, zgodnie z którym „ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw”.

Regulacji na gruncie ustawowym wymaga jednak nie tylko samo uprawnienie do instalowania na terenie szkół i placówek oświatowych sieci monitoringu wizyjnego, ale także sprecyzowanie zasad

---

¹⁰ Zob. Wystąpienie Generalne Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 15.02.2010 r., sygn. RPO-570717-I/07/AB.

i celów instalowania kamer, sposób postępowania ze zgromadzonymi w ten sposób danymi, w tym zasady dostępu do nagrań z kamer monitorujących oraz zabezpieczenia danych, a także ewentualne wymagania odnośnie do oznaczenia terenu monitorowanego.

W związku z powyższym, Rzecznik Praw Obywatelskich postuluje dokonanie zmian aktualnie obowiązujących regulacji, aby ograniczyć możliwość instalowania kamer monitorujących w szkołach i placówkach oświatowych do miejsc wyraźnie wskazanych w przepisach prawa. Nie ulega także wątpliwości, że możliwość instalowania na terenie szkół sieci monitoringu wizyjnego powinna wynikać z przepisów rangi ustawowej, a ewentualne upoważnienie do wydania aktu wykonawczego musi być zgodne z wymaganiami, o których mówi przepis art. 92 ust. 1 Konstytucji.

Do chwili obecnej te pożądane zmiany nie zostały wprowadzone. Omawianą kwestię należy uznać za problem systemowy, który jest w dalszym ciągu monitorowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

5.4. Testy na obecność narkotyków

W wizytowanej placówce obowiązuje praktyka przekazywania rodzicom nieletnich do podpisu upoważnienia do poddawania nieletnich testom na obecność narkotyków.

Przedstawiciele KMPT wielokrotnie w swoich raportach zwracali uwagę na niedopuszczalność stosowania testów na obecność narkotyków w organizmie przez pracowników MOW. Brak jest bowiem podstawy prawnej zobowiązania nieletniego przez pracowników placówki wychowawczej do poddania się badaniu w celu ustalenia w organizmie nieletniego obecności alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia.

Zdaniem KMPT, poddanie nieletniego badaniu na obecność alkoholu lub innej substancji psychoaktywnej jest środkiem ingerującym w prywatność i niesie ze sobą ryzyko poniżenia. Dopuszczalność i zasady jego przeprowadzenia powinna zostać zatem ściśle określona. Pożądanym byłoby, aby badanie takie przeprowadzała każdorazowo osoba wykonująca zawód medyczny. Pozwoliłoby to na przeciwdziałanie ewentualnym nadużyciom w tym zakresie oraz ograniczyło częstotliwość korzystania z tego środka do niezbędnego minimum.

Tymczasem obecna ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich¹¹, nie daje możliwości osobie innej niż kurator sądowy sprawujący nadzór nad nieletnim zobowiązania nieletniego do poddania się badaniu w celu ustalenia w organizmie nieletniego obecności alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia. Dokładny sposób przeprowadzenia takiego badania określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 kwietnia 2012 r. w sprawie warunków i sposobu przeprowadzania badań na obecność alkoholu lub innego środka użytego w celu

---

¹¹ Ustawa z 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 969).

wprowadzenia się w stan odurzenia w organizmie nieletniego (Dz. U. z 2012 r., poz. 468). Wskazać należy, iż zgodnie z przepisami badanie śliny na obecność środków odurzających lub substancji psychotropowych przeprowadza kurator sądowy w obecności rodzica lub opiekuna, a jeżeli zapewnienie ich obecności byłoby w danym przypadku niemożliwe - w miarę możliwości w obecności nauczyciela, przedstawiciela powiatowego centrum pomocy rodzinie lub przedstawiciela organizacji społecznej, do której statutowych zadań należy oddziaływanie wychowawcze na nieletnich lub wspomaganie procesu ich resocjalizacji.

W związku z tym należy uznać, iż personel placówki nie ma obecnie uprawnień do poddawania takim badaniom wychowanków, również w przypadku gdy rodzic podpisze upoważnienie. Jeżeli zachodzi podejrzenie, że nieletni wychowanek popełnił przestępstwo lub wykroczenie po zażyciu narkotyków, personel MOW każdorazowo powinien o zdarzeniu powiadomić rodziców oraz Policję.

Mając powyższe na uwadze KMPT zaleca odstąpienie od pobierania od rodziców upoważnień do wykonywania u nieletnich testów na obecność substancji odurzających oraz od wykonywania tych testów.

6. Obszary wymagające poprawy

6.1. Badanie lekarskie

Jak wskazano w pkt. 4.2. niniejszego raportu, wychowanki po przyjęciu do placówki badane są przez pielęgniarkę zatrudnioną w MOW, a wszystkie spostrzeżenia zapisywane są w specjalnie przygotowanym do tego formularzu zawierającym tzw. mapy ciała. Jest to bardzo pozytywna praktyka pozwalająca na sprawne ujawnienie ewentualnych śladów przemocy lub innych obrażeń i udzielenie niezbędnej pomocy.

Przedstawiciele KMPT rekomendują jednak, aby każda nowoprzyjęta nieletnia była poddana wstępnemu badaniu przeprowadzanemu przez lekarza, w terminie jak najkrótszym od przyjęcia do placówki.

Czas przeprowadzenia badania jest niezwykle ważny z uwagi na wymóg możliwie dokładnego określenia czasu powstałych obrażeń lub zgłaszanych dolegliwości.

Na konieczność przeprowadzania wstępnych badań lekarskich w ośrodkach izolacji zwracają także uwagę instytucje międzynarodowe. Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom (CPT) podczas ostatniej wizyty w Polsce w 2017 r. zalecił, aby każdy nowoprzybyły nieletni był zbadany przez lekarza tak szybko jak to możliwe i nie później niż 24 godziny po przyjęciu do

placówki¹². Wg CPT lekarz powinien porozmawiać i przeprowadzić badanie każdego nieletniego tuż po jego przyjęciu do ośrodka; poza wyjątkowymi okolicznościami rozmowa/badanie powinna być przeprowadzona w dniu przyjęcia.

Osobą pierwszego kontaktu nowo przybyłego nieletniego ze służbą zdrowia może być wykwalifikowana pielęgniarka, która następnie składa sprawozdanie lekarzowi. Prawidłowo przeprowadzona procedura badania medycznego tuż po przyjęciu do ośrodka powinna umożliwić służbie zdrowia zidentyfikowanie nieletnich z potencjalnymi problemami zdrowotnymi (np. uzależnienie od narkotyków, skłonności samobójcze). Identyfikacja takich problemów na wystarczająco wczesnym etapie ułatwi przedsięwzięcie skutecznych działań zapobiegawczych w ramach programu opieki medyczno-psycho-socjalnej w danym ośrodku¹³.

Z kolei Podkomitet ONZ ds. Zapobiegania Torturom (SPT) zachęca do zagwarantowania badań rutynowych wszystkim osobom pozbawionym wolności. Zaleca się, aby opis badania zawierał m.in.: historię medyczną osoby zatrzymanej, w tym wszelkie zarzuty niedawnej przemocy, tortur lub złego traktowania; istnienie jakiegokolwiek dyskomfortu lub objawów; wynik badania klinicznego, w tym opis zaobserwowanych urazów oraz informacje na temat trwałości tych urazów¹⁴.

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca w związku z powyższym, aby niezależnie od badań wstępnych przeprowadzanych przez pielęgniarkę, zapewnić nieletnim konsultację z lekarzem, w możliwie najkrótszym czasie od przyjęcia do placówki.

6.2. Opieka psychologiczna, psychoterapia oraz terapia uzależnień

W trakcie wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Janusza Korczaka w Szczecinie, w szczególny sposób podkreślany był brak oferty terapeutycznej dla młodzieży kierowanej do młodzieżowych ośrodków wychowawczych. Doświadczeni pracownicy należący do kadry pedagogicznej podkreślali, że choć profil przeciętnej wychowanki MOW znacząco zmienił się na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat, ustawodawca nie dostosowywał metod pracy z nieletnimi do zmieniających się realiów. Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z 1982 r., projektowana była w czasach, gdy większość nastolatków trafiała do placówek w związku z incydentami dotyczącymi bójek, kradzieży, nadużywania alkoholu. Obecnie natomiast, duża część wychowanków boryka się z zaburzeniami psychicznymi, nierzadko wymagającymi stosowania farmakoterapii i uczestniczenia w psychoterapii indywidualnej bądź grupowej. W trakcie roku

---

¹² Raport dostępny na stronie: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-report-on-pola-1>

¹³ Zob. Pozbawienie wolności nieletnich, Wyciąg z Dziesiątego Sprawozdania Ogólnego, opublikowany w 1999 r. dostępny pod adresem: <https://rm.coe.int/16806ee54f>;

¹⁴ Zob. Raport Podkomitetu ONZ ds. Zapobiegania Torturom oraz innemu Okrutnemu, Nieludzkiemu, Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu z wizyty na Ukrainie w dniach 19-25 maja i od 5 do 9 września 2016 r .

szkolnego, do placówki trafia od kilku do kilkunastu nieletnich z zaburzeniami psychicznymi. Istotnym problemem jest również uzależnienie od substancji psychoaktywnych, najczęściej dopalaczy.

Tymczasem w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Szczecinie, podobnie jak w innych tego typu placówkach nie jest zatrudniony psychoterapeuta, ani terapeuta uzależnień. W wizytowanej placówce zatrudnione są jedynie: psycholog oraz pedagog – każda ze specjalistek w wymiarze odpowiadającym 1,3 etatu.

Rozporządzenie w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, MOW, MOS, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania, przewiduje możliwość zatrudnienia, w zależności od potrzeb, innych specjalistów niż psycholog oraz pedagog¹⁵.

W przypadku wychowanek Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Janusza Korczaka w Szczecinie taka potrzeba niewątpliwie istnieje. Wobec siedmiu z spośród blisko czterdziestu wychowanek ośrodka stosowana jest obecnie farmakoterapia zlecona przez lekarza psychiatrę. Sześć wychowanek placówki otrzymało zalecenie uczestniczenia w psychoterapii (indywidualnej bądź grupowej). W tej chwili z uwagi na brak miejsc, żadne z tych zaleceń nie jest realizowane – wychowanki oczekują na wolny termin w podmiocie zewnętrznym.

Z relacji kadry pedagogicznej MOW wynika ponadto, że większość podopiecznych placówki miała kontakt z substancjami psychoaktywnymi (narkotykami, dopalaczami), a część z nich jest lub była od nich uzależniona. Ośrodek współpracuje m.in. ze szczecińską poradnią leczenia uzależnień: Powrót z „U”. Jak wynika z rozmów przeprowadzonych w trakcie wizytacji, w placówce powinien być na stałe zatrudniony terapeuta uzależnień. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur podziela taki pogląd.

Młodzieżowy ośrodek wychowawczy powinien być wyspecjalizowaną placówką oferującą natychmiastową pomoc, dostosowaną do potrzeb konkretnej wychowanki, która jest do niej kierowana. W obecnej chwili, z uwagi na brak wystarczających środków finansowych, wychowanki nie otrzymują należytego specjalistycznego wsparcia w zakresie psychoterapii oraz terapii uzależnień.

---

¹⁵ Zob. § 24 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 11 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania (Dz. U. poz. 1606 z późn. zm.).

W związku z powyższym, KMPT zaleca zatrudnienie psychoterapeuty oraz terapeuty uzależnień, w wymiarze co najmniej 0,5 etatu dla każdego ze specjalistów.

6.3. Sala chorych / sala do odbywania kwarantanny

W czasie pandemii COVID-19, nowoprzybyłe wychowanki po przyjęciu do placówki trafiają do sali chorych, w której odbywają kwarantannę przed skierowaniem ich do grupy wychowawczej. Delegacja KMPT miała okazję zobaczyć pomieszczenie pełniące tę funkcję w dniu rozpoczęcia wizytacji w trybie stacjonarnym. W tym czasie w sali przebywała nowoprzyjęta wychowanka.

Sala chorych była czysta i jasna, natomiast wyposażenie nie było adekwatne do jej przeznaczenia. Szczególnie biorąc pod uwagę trudne położenie nowoprzybyłej wychowanki, która musi odnaleźć się w nowej rzeczywistości, jest izolowana i nie może opuszczać wskazanego pomieszczenia, należy zapewnić jej wszelkie możliwe sposoby produktywnego zagospodarowania czasu spędzanego w izolacji. Wystrój takiej sali powinien być jak najbardziej pozytywny i wywołujący uczucie komfortu (rośliny, plakaty, rysunki, zdjęcia etc.).

Tymczasem w pomieszczeniu ściany były puste, łóżka wyposażone jedynie w niezbędną do snu pościel, a jedynymi przedmiotami służącymi rozrywce były nieaktualne gazety. W lampce biurkowej nie było żarówki, a w stojącym na parapecie odtwarzaczu muzyki nie było kabla zasilającego, w związku z tym nie mogło ono działać.

W trakcie późniejszych rozmów, personel placówki przekazał, że jedna z wychowanek w trakcie przebywania w sali chorych podjęła próbę samobójczą. W tym celu wychowanka stłukła żarówkę z lampki stojącej na szafce. Wskazane powyżej braki wynikały zatem najprawdopodobniej z obawy o bezpieczeństwo wychowanek.

Warto w tym miejscu odwołać się też do standardów Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom, który wskazał, że dobrze zaprojektowany ośrodek detencyjny dla nieletnich powinien zapewniać pozytywne i spersonalizowane warunki detencji młodych osób pozbawionych wolności. *Miejsca, w których młode osoby śpią i prowadzą aktywność życiową powinny być – oprócz odpowiedniej wielkości, oświetlenia i wentylacji – właściwie umeblowane, dobrze urządzone i dostarczać odpowiednich wrażeń wzrokowych. Młodym ludziom powinno się pozwolić na przechowywanie rozsądnej ilości rzeczy osobistych, jeśli przeciwko temu nie przemawiają przeważające względy bezpieczeństwa*¹⁶.

CPT od lat podkreśla również znaczenie zagwarantowania nieletnim odpowiedniej oferty rekreacyjno-edukacyjnej: *brak możliwości spędzenia czasu w wartościowy sposób jest szczególnie szkodliwy dla nieletnich, którzy wymagają szczególnej stymulacji w obszarze aktywności zarówno*

---

¹⁶ Zob. Dziewiąty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (99) 12, § 29-30.

fizycznej jak i intelektualnej. Nieletnim powinno się zagwarantować całodzienny program obejmujący zarówno edukację, sport, rekreację i inne aktywności umożliwiające spędzenie czasu poza ich pokojami¹⁷. Podobne warunki należy w miarę możliwości zagwarantować również wychowankom przebywającym w warunkach izolacji. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur pragnie podkreślić swoje zrozumienie dla obostrzeń wprowadzonych w związku z pandemią koronawirusa. Należy jednak zagwarantować nieletnim, aby zasady bezpieczeństwa nie powodowały ograniczeń w ich uprawnieniach w zakresie większym niż jest to absolutnie konieczne.

W związku z powyższym Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca, aby wyposażać salę chorych (przeznaczoną także do odbywania kwarantanny) w przedmioty pozwalające na kreatywne spędzenie czasu, takie jak, np. książki (powieści, lektury), podręczniki adekwatne do wieku i poziomu edukacyjnego wychowanki, aktualne gazety, krzyżówki, sudoku, kolorowanki dla nastolatków, bloki rysunkowe, notatniki, przybory pisarskie, kredki, ołówki, flamastry. Pomieszczenie powinno być ponadto wyposażone w wewnętrzny telefon (domofon), umożliwiający w razie potrzeby skontaktowanie się z psychologiem/pedagogiem lub wychowawcą. Pożądanym byłoby również udostępnienie listy wszystkich pozycji dostępnych w bibliotece i umożliwienie wychowance zamówienie wybranej przez nią pozycji.

Wychowanka skierowana na obserwację, powinna również pod warunkiem dobrego samopoczucia mieć możliwość przebywania na świeżym powietrzu przez minimum 2 godziny każdego dnia. Warto podkreślić, że w placówce jest patio umożliwiające wyjście na świeże powietrze pod opieką wychowawcy lub innego pracownika, przy jednoczesnym zabezpieczeniu przed samowolnym oddaleniem się nowoprzyjętej wychowanki.

Z rozmów przeprowadzonych z personelem placówki wynikało, że nie ma stałego czasu, na który nowoprzybyła wychowanka umieszczana jest w izolacji. Jej długość zależy od miejsca, z którego została doprowadzona (w przypadku wcześniejszej izolacji w Policyjnej Izbie Dziecka czas ten ulega skróceniu), od tego czy nieletnia została zaszczepiona przeciwko COVID-19 lub miała wykonany test na obecność koronawirusa. Ograniczenie izolacji do niezbędnego minimum jest praktyką zdecydowanie pozytywną, jednak powinno następować według ściśle określonych procedur i być w zrozumiałej formie komunikowane nieletniej.

Każda wychowanka trafiająca na obserwację połączoną z izolacją powinna wiedzieć jak długo takie odosobnienie będzie trwało. Taka informacja powinna zostać przekazana na piśmie wraz z informacją na jakiej podstawie ustalony został czas trwania izolacji. Przedłużenie izolacji powinno

---

¹⁷ Zob. Dwudziesty Czwarty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2015) 1, § 107.

być natomiast możliwe wyłącznie w przypadku wystąpienia objawów charakterystycznych dla zakażenia koronawirusem lub uzyskania pozytywnego wyniku testu na COVID-19.

6.4. Nadzór nad nieletnimi w trakcie nocy

W wizytowanej placówce, opiekę nad wychowankami w porze nocnej sprawuje jeden wychowawca. Biorąc pod uwagę pojemność ośrodka (maksymalnie może w nim przebywać 60 wychowanek), oraz zlokalizowanie grup wychowawczych na dwóch różnych piętrach, jest to zdecydowanie niewystarczające dla zapewnienia bezpieczeństwa nieletnim. W przypadku jakiegokolwiek wydarzenia nadzwyczajnego opiekę nad wychowankami powinno sprawować przynajmniej dwóch wychowawców, aby w czasie udzielania pomocy jednej z dziewcząt, drugi mógł udzielić mu wsparcia (m.in. zadzwonić na numer ratunkowy) lub zapewnić bezpieczeństwo pozostałym wychowankom.

Istotnym jest również zagwarantowanie bezpieczeństwa nieletnim przebywających w sali chorych, zarówno w przypadku choroby jak i kwarantanny. W czasie gdy wychowanki nie mogą opuszczać sali, należy otoczyć je szczególnym nadzorem, który wymaga poświęcenia dodatkowego czasu. W obecnej sytuacji nie jest to możliwe.

Jeżeli dojdzie do jakiegokolwiek zdarzenia nadzwyczajnego, pod obecność tylko jednego wychowawcy, konieczność udzielenia pomocy jednej wychowance powoduje, że pozostałe nieletnie pozostają bez opieki. W sytuacji nagłej, brak nadzoru w przypadku wybuchu paniki, może prowadzić do tragicznych konsekwencji.

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur rekomenduje w związku z powyższym zapewnienie obecności co najmniej dwóch wychowawców w ciągu nocy.

6.5. Regulamin oceny zachowania

W Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym im. Janusza Korczaka w Szczecinie funkcjonuje „Regulamin oceny zachowania wychowanek MOW w Szczecinie”. Na podstawie tego dokumentu wychowanki w każdym tygodniu otrzymują wyjściowo 100 punktów, a w przypadku nieprzestrzegania regulaminu ośrodka mogą stracić punkty. Jednocześnie, omawiany regulamin nie przewiduje uzyskania dodatkowych punktów.

Pozytywnym aspektem omawianego regulaminu jest rozpoczynanie każdego tygodnia z wyjściową liczbą 100 punktów. Dzięki temu, każda wychowanka ma szansę zmienić swoją postawę i każdy tydzień zacząć z tzw. czystą kartą.

W pozostałej części, opisane wyżej zasady pozwalają jednak wyłącznie na dyscyplinowanie nieletnich poprzez odejmowanie im punktów, nie określają natomiast reguł nagradzania za

pozytywne zachowanie. Tak sformułowane zasady mogą prowadzić do przyjmowania biernej postawy, w której wychowanka stara się nie łamać regulaminu, ale jednocześnie uznaje, że nie warto wychodzić z inicjatywą lub wykazywać ponadprzeciętnego zaangażowania. Wprawdzie inny dokument, tj.: „Regulamin Wychowanek MOW w Szczecinie” zawiera katalogi zarówno kar jak i nagród, jednak warunki na jakich można otrzymać nagrodę nie zostały opisane równie szczegółowo jak zasady utraty punktów i konsekwencje ich utraty. Regulamin Wychowanek MOW w Szczecinie przewiduje jedynie, że *rodzaj nagrody i kary uzależniony jest od oceny zachowania wychowanki, która dokonywana jest co tydzień; oceny dokonują wychowawcy grup oraz nauczyciel - wychowawca klasy*. Jest to zapis nieprecyzyjny.

Z kolei zgodnie z pkt. 2 zdanie drugie „Regulaminu oceny zachowania wychowanek MOW w Szczecinie”: *Każde niewłaściwe zachowanie zaznaczone zostanie w karcie oceny, a pula wyjściowa zostanie pomniejszona o określoną liczbę punktów*. Regulamin nie precyzuje natomiast jaką liczbę punktów za jakie zachowanie można odjąć wychowance.

Zasady dyscyplinowania, w szczególności powodujące ograniczenie praw przysługujących wychowance powinny być maksymalnie jasne i możliwe do weryfikacji. W regulaminie powinno zostać wskazane ile punktów można maksymalnie odjąć za jedno przewinienie. Należy również określić precyzyjnie liczbę punktów, które będą odejmowane za poszczególne zachowania.

Czytelne zasady dyscyplinowania i nagradzania wychowanek pozwolą uniknąć ewentualnych niejasności oraz zarzutów o arbitralne karanie lub nagradzanie niektórych wychowanek przez wychowawców.

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur rekomenduje zmianę „Regulaminu Wychowanek MOW w Szczecinie” oraz „Regulaminu oceny zachowania wychowanek MOW w Szczecinie” poprzez precyzyjne określenie zasad nagradzania nieletnich za pozytywne działania, dawanie przykładu innym wychowankom, wzajemną pomoc lub działalność charytatywną. Wprowadzenie dodatkowej grupy punktacji w zakresie przekraczającym wyjściowe 100 pkt, będzie z pewnością dodatkowo motywowało wychowanki do prezentowania wyróżniającej się postawy i zwiększonej pracy nad sobą.

W trakcie oglądu placówki, przedstawicielki KMPT zauważyły, że punktacja wychowanek w danym tygodniu wywieszona jest w ogólnodostępnym miejscu. W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur nie jest to dobra praktyka. Informacja na temat oceny zachowania danej wychowanki nie powinna być udostępniana nikomu poza wychowawcą lub pedagogiem czy psychologiem, ponieważ taka informacja może być powodem oceniania nieletniej przez osoby do tego nieuprawnione, np. inne wychowanki lub nauczycieli w szkole.

W związku z powyższym pożądanym byłoby usunięcie wykazu punktacji z miejsc ogólnodostępnych i przechowywanie takiej informacji tylko w aktach wychowanek.

6.6. Reżim stosowany w placówce

W Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym im. Janusza Korczaka w Szczecinie funkcjonuje wiele zasad, które w istotny sposób ograniczają swobodę wychowanek, natomiast korzystanie z poszczególnych uprawnień bywa uzależnione od zgody wychowawcy czy planu zajęć grupy. Jest zrozumiałym, że funkcjonowanie w ramach grupy wychowawczej rodzi pewne ograniczenia organizacyjne, jednak nie mogą one prowadzić do nadmiarowych restrykcji godzących w podstawowe prawa wychowanek.

O ile zatem pewne ograniczenia w swobodzie są zrozumiałe, z uwagi na brak często elementarnych umiejętności społecznych czy deficyty emocjonalne, o tyle stwarzanie warunków zupełnie nie przystających do realnego życia, nie pomoże wychowankom uczyć się prawidłowych zachowań, możliwych do zastosowania w przyszłości. Ograniczenia dotyczące poruszania się pomiędzy częściami budynku, brak możliwości swobodnego poruszania się po terenie ośrodka na świeżym powietrzu, zabezpieczenie okien uniemożliwiające ich otwarcie, zdemontowanie klamek w oknach, ograniczenie możliwości korzystania z potencjalnie niebezpiecznych przedmiotów czy detergentów, stosowane prewencyjnie, wobec wszystkich wychowanek stwarza wrażenie instytucji totalnej i opresyjnej.

Nadrzędnym dla kadry pedagogicznej MOW powinno być zbudowanie autorytetu i zaufania oraz wypracowanie u wychowanek mechanizmów samokontroli. Pobyt w placówce ma je bowiem przygotować do samodzielnego życia, w którym one same będą musiały podejmować decyzje i ponosić ich konsekwencje. Samodzielnie, bez udziału wychowawcy będą musiały umieć postawić sobie granice, które będą mogły zapewnić im bezpieczeństwo. Kluczowym jest więc, aby w kontrolowanych warunkach nauczyć wychowanki regulowania emocji i rozładowywania napięć w zdrowej i bezpiecznej formie. Obecna sytuacja nie pomaga natomiast w budowaniu zaufania i nie stymuluje do rozwoju we wskazanym powyżej zakresie, pogłębia jedynie rygorizm i skojarzenia z systemem więziennym.

Na konieczność wprowadzenia realnych zmian w sposobie funkcjonowania młodzieżowych ośrodków wychowawczych wskazało również badanie przeprowadzone przez Najwyższą Izbę Kontroli, z którego wynika, że znaczna część wychowanków tych ośrodków, po opuszczeniu placówki wchodzi w konflikt z prawem. Odsetek byłych wychowanków skazanych prawomocnym

wyrokiem sądu rósł wraz z okresem jaki upłynął od opuszczenia placówki¹⁸. Wśród badanych wychowanków, którzy zakończyli pobyt w MOW 5 lat wcześniej, 60% zostało po opuszczeniu placówki skazanych prawomocnym wyrokiem sądu¹⁹.

Podobnie prof. Marek Konopczyński wskazuje, że *większość znanych badań naukowych dość jednoznacznie stwierdza, że istnieje nikła szansa, aby młode osoby przebywające w instytucjach zamkniętych (zakłady poprawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze a nawet młodzieżowe ośrodki socjoterapii), miały szansę poprawnego funkcjonowania z ludźmi i wśród ludzi w środowisku pozainstytucjonalnym. Dzieje się tak między innymi dlatego, że powszechnie rozumie się instytucjonalną działalność resocjalizacyjną jako środek do bezwzględnej adaptacji nieletnich do warunków izolacyjnych, wywołując tym samym u nich tzw. syndrom niewolnika, oraz stygmatyzując ich w ten sposób społecznie²⁰.*

6.6.1. Zabezpieczenie okien

W trakcie wizytacji ustalono, że w części okien budynku zamontowane są kraty. Są one systematycznie demontowane, jednak w zamian wprowadzane jest inne zabezpieczenie, które paradoksalnie również rodzi negatywne konsekwencje dla dobrostanu nieletnich przebywających w placówce. W oknach, które nie są zabezpieczone kratami, od wewnętrznej strony (m.in. w pokojach wychowanek) na środku okna, na wysokości miejsca przeznaczonego na klamkę zamontowane są sztaby antywłamaniowe. We wszystkich oknach, zarówno okratowanych jak i zabezpieczonych sztabami antywłamaniowymi wymontowane zostały klamki (również w otworach okiennych o wymiarach, które nie pozwalałyby na ewentualne przedostanie się przez nie żadnej z wychowanek).

Ze względu na wychowawczy, a nie penitencjarny charakter młodzieżowych ośrodków wychowawczych, montaż krat w oknach nie znajduje uzasadnienia. Pogłębiają one jedynie rygorizm takiej placówki oraz mogą budzić skojarzenia z systemem więziennym, niwecząc tym samym starania kadry o zapewnienie wychowankom bezpiecznej atmosfery wspierającej proces wychowawczy.

Krytyczne uwagi dotyczące obecności krat w jednym z MOW zgłaszał Rzecznik Praw Dziecka, którego przedstawiciele wizytowali Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Ostrowcu Św., w dniach 18-19 września 2017 r. Rzecznik podkreślił m.in., że kraty w oknach *stwarzają zagrożenie dla zdrowia młodzieży w szczególności w sytuacjach wystąpienia*

---

¹⁸ W przypadku osób, które opuściły MOW trzy i cztery lata przed badaniem, wynik wskazywał odpowiednio ponad 30% i ponad 40%.

¹⁹ Zob. Informacja o wynikach kontroli: Działalność resocjalizacyjna Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych, Warszawa 2018, str. 43.

²⁰ Zob. M. Konopczyński, *Wyzwania i zagrożenia w pracy resocjalizacyjnej z nieletnimi. Rozważania teoretyczne* [w:] *Nieletni z niepełnosprawnością psychiczną i intelektualną w miejscach izolacji*; Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur dostępny pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/nieletni-z-niepelnosprawnoscia-psychiczna-i-intelektualna-wmiejscach-izolacji-raport-kmpt>.

*niekontrolowanych zdarzeń, takich jak np. pożar*²¹. Zalecił wówczas Dyrektorowi placówki ich usunięcie²². Z oczywistych względów powyższe odnosi się do wszelkich zabezpieczeń uniemożliwiających otwarcie okna.

W związku z powyższych KMPT zaleca demontaż krat oraz sztabów antywłamaniowych w całej placówce oraz zamontowanie w oknach klamek umożliwiających samodzielne otwieranie okien przez wychowanki.

6.6.2. Poruszanie się po terenie placówki i czas na świeżym powietrzu

Zgodnie z Regulaminem wychowanek MOW w Szczecinie: *Wychowance nie wolno przebywać poza terenem klasy, grupy czy Ośrodka bez uzyskania zgody nauczyciela, wychowawcy lub Dyrekcji.*

Delegacja KMPT zauważyła w trakcie wizytacji, że powyższy zapis w praktyce oznacza, że wychowanki nie mają możliwości samodzielnego decydowania o tym, co i gdzie robić będą w czasie wolnym od zajęć zorganizowanych. W trakcie oglądu placówki, przedstawicielki KMPT słyszały kilkakrotnie, że wychowanki ośrodka pytają wychowawców, jak również Dyrektorkę placówki o pozwolenie by pójść na chwilę do pokoju, czy do toalety. Nie odnotowano przy tym symptomów świadczącym o nieludzkim czy poniżającym traktowaniu – żadna z wychowanek w obecności przedstawicielek KMPT nie spotkała się z odmową, natomiast podkreślano, że wychowanki muszą każdorazowo zgłosić wychowawcy potrzebę odejścia od grupy. Wychowanki nie mogą również samodzielnie, poza zorganizowanymi zajęciami lub okresami wskazanymi przez wychowawców wychodzić na świeże powietrze, nawet na patio, które otoczone jest z każdej strony budynkiem ośrodka oraz korzystać z aneksów kuchennych w swoich grupach wychowawczych. W regulaminie korzystania z aneksu kuchennego znajdowały się ponadto zapisy takie jak:

- jeżeli wychowanka posiada własną kawę lub herbatę i cukier, może za zgodą wychowawcy zrobić sobie kawę lub herbatę, a następnie umyć po sobie naczynia i zlew;

*- jeżeli wychowanka posiada **własne produkty żywnościowe**, może z nich korzystać za zgodą wychowawcy zachowując porządek;*

Część placówki, w której znajduje się internat jest oddzielona od części szkolnej i administracyjnej (z której możliwe jest wyjście na patio). Po zakończeniu zajęć szkolnych, wychowanki przebywają w internacie, najczęściej z wychowawcą, jeżeli natomiast chcą spędzić czas w inny sposób, muszą uzyskać jego zgodę.

---

²¹ Zob. Informacja o wynikach badania stanu przestrzegania praw dziecka przeprowadzonej w dniach 18-19 września 2017 r., z dnia 11 grudnia 2017 r., s. 4.

²² Tamże, zalecenie nr 14, s. 59.

Jak wskazywano już powyżej, w literaturze fachowej często podkreśla się, że pożądaną praktyką w tego typu placówkach jest raczej minimalizowanie nadmiernych ograniczeń i rozwiązań stwarzających wrażenie izolowania ośrodków od otoczenia, tj. niwelowanie wysokich ogrodzeń, krat w oknach czy też zamykania drzwi wejściowych na klucz, będący jedynie w dyspozycji pracowników. Podkreśla to fizyczną barierę oddzielającą placówkę od świata zewnętrznego i jest atrybutem instytucji totalnej²³. Takie rozwiązania przywodzą na myśl raczej warunki przewidziane dla zakładów poprawczych czy zakładów karnych. Młodzieżowe ośrodki wychowawcze natomiast (na co wskazuje sama ich nazwa) pełnią funkcję wychowawczą a nie penitencjarną.

W związku z obowiązującymi ograniczeniami, wychowanki nie mają możliwości spędzania wystarczającej ilości czasu na świeżym powietrzu. W „Regulaminie wychowanki MOW w Szczecinie” znajduje się zapis, że *wychowanka ma prawo codziennie uczestniczyć w zajęciach zorganizowanych na świeżym powietrzu*, jednak w praktyce nie są one organizowane codziennie. Niektóre z wychowanek od przynajmniej kilku dni nie przebywały na świeżym powietrzu.

Z informacji pozyskanych w trakcie wizytacji wynika, że poza realizacją obowiązków związanych z utrzymaniem czystości w placówce i na jej terenie, wychowanki co do zasady nie mają możliwości spędzania na świeżym powietrzu czasu, poza czasem zorganizowanym dla całej grupy, co zwłaszcza w okresie zimowym zdarza się rzadko. Tym bardziej w okresie pandemii nie są organizowane wyjścia poza teren ośrodka. Możliwość opuszczenia ośrodka mają tylko wychowanki pozostające w III i IV grupie punktacji (również wyłącznie po uzyskaniu zgody wychowawcy).

W opinii KMPT, korzystanie ze świeżego powietrza na terenie ośrodka nie powinno nigdy być uzależniane od poprawnego zachowania wychowanki. Należy podkreślić, że przebywanie na świeżym powietrzu i dostęp do światła słonecznego są fundamentalne dla utrzymania zdrowia fizycznego jak i psychicznego każdego człowieka, w szczególności zaś nastolatków. Zapewnienie, by wszyscy nieletni, niezależnie od reżimu, mieli możliwość spędzania czasu (w tym wykonywania ćwiczeń fizycznych) na zewnątrz przez przynajmniej dwie godziny dziennie, było jednym z zaleceń Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom (CPT) skierowanych do polskich placówek dla nieletnich²⁴. Ponadto standardy ONZ dotyczące ochrony nieletnich pozbawionych wolności (Zasady z Hawany) stanowią, że każdy nieletni powinien mieć codziennie prawo do odpowiedniej ilości

---

²³ Zob. M. Konopczyński, Konteksty metodyczne, organizacyjne i infrastrukturalne w pracy Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych [w:] Wyzwania i zagrożenia w pracy resocjalizacyjnej z nieletnimi na przykładzie Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych (<https://www.rpo.gov.pl/pl/content/kmp-opinie-eksperckie>).

²⁴ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 98.

wolnego czasu, za każdym razem spędzanego na świeżym powietrzu, jeżeli pozwolą na to warunki pogodowe²⁵.

Warto zaznaczyć, że brak aktywnego spędzania czasu na zewnątrz, w połączeniu z brakiem możliwości otwarcia okien przez wychowanki powoduje istotne ograniczenie w dostępie do świeżego powietrza, co zwłaszcza w okresie pandemii, może stanowić zagrożenie dla wychowanek. Czas spędzany na świeżym powietrzu powinien być przeznaczony na codzienne wietrzenie pomieszczeń, w szczególności pokoi wychowanek.

W związku z powyższym KMPT rekomenduje:

- umożliwienie wychowankom, w czasie wolnym od zajęć zorganizowanych, swobodne poruszanie się po internacie oraz korzystanie z aneksu kuchennego;
- umożliwienie wychowankom (niezależnie od grupy punktacji w której się znajdują) codzienne wyjście na świeże powietrze na terenie ośrodka.

6.6.3. Ograniczenie dostępu do wybranych produktów

Kolejnym aspektem ograniczenia swobody wychowanek jest ograniczenie dostępu do niektórych detergentów, kosmetyków oraz maszynek do golenia. W MOW obowiązuje zakaz posiadania kosmetyków w aerozolu, natomiast maszynki do golenia wydawane są przez wychowawców w określonym dniu tygodnia.

Z wyjaśnień Dyrektorki placówki wynika, że zakaz ten został wprowadzony by zabezpieczyć wychowanki przed samookaleczaniem się. Warto wskazać, że omawiane zasady stosowane są prewencyjnie, a nie w reakcji na konkretne zachowanie danej wychowanki.

Ograniczenie możliwości używania maszynek do golenia, może być działaniem potencjalnie poniżającym. Brak możliwości zrealizowania tak podstawowej czynności higienicznej szczególnie w wieku, w którym wygląd zewnętrzny bywa kluczowym czynnikiem wpływającym na samoocenę, z całą pewnością negatywnie oddziałuje na proces wychowawczy prowadzony w Ośrodku. Jak wskazywano powyżej, priorytetem placówki powinno być wykształcenie umiejętności rozładowywania napięć, reagowania na trudne emocje bez uciekania się do samookaleczania się, w szczególności poprzez zapewnienie skutecznego wsparcia psychologów i psychoterapeutów.

Ograniczenia w tak istotnej kwestii dotyczącej higieny osobistej powinny być wprowadzane w ostateczności, po wyczerpaniu innych metod oddziaływania, nie zaś prewencyjnie. Jeżeli w przypadku konkretnej wychowanki zachodzi realne ryzyko zagrożenia zdrowia lub życia w związku

---

²⁵ Zob. Zasady Narodów Zjednoczonych dotyczące ochrony osób nieletnich pozbawionych wolności (Zasady z Hawany). Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113 z 14 grudnia 1990 r., Reguła 47.

z użyciem maszynki, placówka powinna zagwarantować dostęp do alternatywnych kosmetyków, bezpieczniejszych dla zdrowia, jak plastry lub kremy do depilacji.

W związku z powyższym KMPT rekomenduje zniesienie ograniczenia dostępu do maszynek do golenia oraz innych kosmetyków, które obecnie podlegają wydzielaniu przez wychowawców.

6.7. System szkolenia kadry, superwizja

Z informacji uzyskanych w trakcie wizytacji wynika, że pracownicy placówki co do zasady rzadko uczestniczą w szkoleniach z zakresu resocjalizacji, socjoterapii, praw człowieka, komunikacji interpersonalnej, sposobów rozwiązywania sytuacji konfliktowych bez użycia siły, sposobów radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu etc.

W latach 2020-21 tylko dwóch pracowników kadry pedagogicznej (1 nauczyciel oraz 1 wychowawca) uczestniczyli w szkoleniach, których zakres odpowiadał wskazanej powyżej tematyce.

KMPT rekomenduje, by z uwagi na specyfikę pracy w placówce, w szczególności częste występowanie sytuacji trudnych w relacjach z nieletnimi organizować tego typu szkolenia i wspierać kadrę pedagogiczną w rozwijaniu swoich kompetencji.

Koniecznym jest również zapewnienie pracownikom regularnej superwizji prowadzonej przez psychoterapeutę posiadającego odpowiednie uprawnienia.

Odpowiednio prowadzona superwizja daje pracownikom możliwość przeanalizowania i wypowiedzenia swoich lęków, wątpliwości czy frustracji przez kadrę, co jest warunkiem koniecznym do długoterminowego i efektywnego świadczenia pracy w placówce, jaką jest młodzieżowy ośrodek wychowawczy. Przede wszystkim psychologowie pracujący w Ośrodku powinni regularnie korzystać z superwizji indywidualnych. Inni pracownicy (w tym nauczyciele) mogą korzystać regularnie z superwizji grupowej, a w razie potrzeby – indywidualnej. Specyfika pracy w takim ośrodku powoduje, że osoby sprawujące opiekę nad nieletnimi narażone są na silne emocje i trudne sytuacje, które w perspektywie czasu mogą eskalować i powodować obniżenie efektywności pracy. Brak objęcia pracowników wsparciem psychologa, szczególnie w formie superwizji indywidualnych oraz grupowych, może spowodować szybsze wypalenie zawodowe, a w konsekwencji negatywnie wpłynąć na funkcjonowanie ośrodka. Stworzenie w ramach spotkań z terapeutą przestrzeni dla wymiany myśli, poglądów oraz wątpliwości, przyczynia się istotnie do rozładowania napięć powstałych w trakcie wykonywania obowiązków zawodowych oraz wzmacnia samych pracowników. Takie spotkania mogłyby przyczynić się również do polepszenia relacji pomiędzy personelem, co w rezultacie może mieć bezpośrednie przełożenie na jakość jego pracy i poziom sprawowanej opieki nad wychowankami.

Należy podkreślić, że opisanego powyżej celu nie realizują spotkania rady pedagogicznej, czy zebrania pracowników, ponieważ do osiągnięcia pożądanego efektu konieczna jest moderacja spotkania przez psychoterapeutę spoza Ośrodka, posiadającego odpowiednie kwalifikacje.

Należy ponadto zwrócić uwagę na konieczność zapoznania całego personelu pedagogicznego z opisanym powyżej, rekomendowanym przez ONZ - *Podręcznikiem skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (Protokół Stambulski)*. Zawiera on praktyczne informacje, adresowane między innymi do personelu medycznego i psychologów, w zakresie metod tortur, ich objawów, sposobów identyfikacji, realizacji badania medycznego i dokumentowania śladów przemocy. Skupia się również na barierach psychologicznych mogących pojawić się w relacjach z ofiarami oraz kwestiach etycznych (w tym etyce lekarskiej)²⁶. To opracowanie może być przydatne w pracy nie tylko pielęgniarek czy psychologów, ale również wychowawców.

Stosowanie powyższego dokumentu rekomenduje SPT, podkreślając, że jest on niezbędnym narzędziem w wykrywaniu, dokumentowaniu i zgłaszaniu tortur i jako taki zniechęca do ich stosowania²⁷.

Podsumowując, Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur rekomenduje zapewnienie pracownikom regularnych szkoleń z zakresu komunikacji interpersonalnej, sposobów rozwiązywania konfliktów, zarządzania stresem, przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu oraz zapoznanie pracowników z *Podręcznikiem skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (Protokół Stambulski)*. Ponadto, KMPT zaleca objęcie pracowników regularną superwizją grupową oraz indywidualną, prowadzoną przez certyfikowanego psychoterapeutę.

Zalecenia:

Na podstawie art. 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania* Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

I. Dyrektorce Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Janusza Korczaka w Szczecinie:

1. zapewnienie nieletnim konsultacji z lekarzem, w możliwie najkrótszym czasie od przyjęcia do placówki, niezależnie od badania przeprowadzanego przez pielęgniarkę;

---

²⁶ Protokół Stambulski dostępny jest na stronie: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/protok%C3%B3%C5%82-stambulski-podr%C4%99cznik-skutecznego-badania-i-dokumentowania-tortur-oraz-innego-okrutnego>.

²⁷ Zob. Raport SPT z wizyty w Portugalii, CAT/OP/PRT/1, § 63.

2. zatrudnienie psychoterapeuty oraz terapeuty uzależnień, w wymiarze co najmniej 0,5 etatu dla każdego ze specjalistów;
3. wyposażenie sali chorych zgodnie ze wskazówkami zawartymi w pkt. 6.3;
4. zapewnienie obecności co najmniej dwóch wychowawców w ciągu nocy;
5. opracowanie jasnych zasad obliczania długości trwania izolacji oraz przekazywanie na piśmie informacji o długości trwania izolacji każdej wychowance kierowanej do sali chorych, najpóźniej w momencie umieszczenia jej w sali;
6. zmianę „Regulaminu Wychowanek MOW w Szczecinie” oraz „Regulaminu oceny zachowania wychowanek MOW w Szczecinie” poprzez precyzyjne określenie zasad nagradzania wychowanek za pozytywne zachowanie;
7. usunięcie wykazu punktacji z miejsc ogólnodostępnych i przechowywanie takiej informacji tylko w aktach wychowanek;
8. demontaż krat oraz sztab antywłamaniowych w całej placówce oraz zamontowanie w oknach klamek umożliwiających samodzielne otwieranie okien przez wychowanki;
9. umożliwienie wychowankom, w czasie wolnym od zajęć zorganizowanych, swobodne poruszanie się po internacie oraz korzystanie z aneksu kuchennego;
10. umożliwienie wychowankom codziennego wyjścia na świeże powietrze na terenie ośrodka;
11. zniesienie ograniczenia dostępu do maszynek do golenia oraz innych kosmetyków, które obecnie podlegają wydzielaniu przez wychowawców;
12. zapoznanie personelu placówki z *Podręcznikiem skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (Protokół Stambulski)* i wykorzystywanie zawartych tam wskazań w codziennej pracy;
13. w przypadku ujawnienia śladów przemocy fotografowanie ich w sposób uwidaczniający twarz wychowanka oraz umieszczanie fotografii w jego dokumentacji medycznej;
14. zapewnienie personelowi, w szczególności psychologom, regularnej superwizji indywidualnej oraz grupowej, prowadzonej przez certyfikowanego psychoterapeutę.
15. regularne organizowanie dla personelu szkoleń z zakresu resocjalizacji, socjoterapii, ochrony praw człowieka, komunikacji interpersonalnej, sposobów rozwiązywania sytuacji konfliktowych bez użycia siły, sposobów radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu.

II. Gminie Miasto Szczecin:

1. udzielenie dyrekcji MOW finansowego wsparcia w realizacji powyższych zaleceń, wymagających nakładów pieniężnych.

Opracowała: Magdalena Dziedzic

Przemysław Kazimirski

Dyrektor Zespołu

/-podpisano elektronicznie/